

עורכת ראשית: ד"ר אירית בק. עורכת משנה: ענבל בן יהודה

כרך 2, גיליון מס' 8, 22 לדצמבר 2016

על אכזבות והבטחות: בחירות 2016 בגאנה

איתמר דובינסקי

במהלך שמונה השנים האחרונות, התמודד ננה אקופו-אדו (Nana Akufo-Addo) שלוש פעמים לנשיאות גאנה, מטעם מפלגת ה-NPP (המפלגה הפטריוטית החדשה). לאחר שהפסיד בהפרש קטן ב-2008 ו-2012, בחודש דצמבר האחרון הוא גבר על ג'ון דרמאני מהאמה (John Dramani Mahama) בפער של מעל מיליון קולות, ונבחר לנשיאה החדש של המדינה. עבור רבים בגאנה, שמו של אקופו-אדו מוכר לנוכח פעילותו הפוליטית והאזרחית ארוכת השנים ובשל מוצאו המשפחתי המיוחס. עם זאת, מחוץ למדינה, הפוליטיקאי בן ה-72 נותר אלמוני למדי. הערך אודותיו בוויקיפדיה קיים בתשע שפות בלבד, כאשר ברובן הוא כולל פסקה בודדת.¹ מאגרי מידע אקדמיים גם כן לוקים בהיעדר מידע מחקרי אודותיו. מאמר זה שואף למלא חוסר זה אודות נשיא גאנה על ידי בחינת הרקע המקצועי והפוליטי שלו וסקירת התהליכים אשר סייעו לו להיבחר לנשיאות גאנה.

בן לאליטה פוליטית ועורך דין לזכויות אדם: היכרות עם ננה אקופו-אדו

מאז ילדותו בעיר אקרה בשנות הארבעים נחשף ננה אקופו-אדו לאליטה של הפוליטיקה הגנאית. ביתו של אביו שימש כמפקדה של מפלגת ה-UGCC (ועידת חוף הזהב המאוחדת), המפלגה הראשונה במושבה חוף הזהב, שהיא גאנה כיום. בסוף שנות הארבעים ולאורך שנות החמישים המפקדה הייתה למקום מושבם של "ששת הגדולים" של גאנה, האבות המייסדים של המדינה. אלו כללו את אביו של ננה, אדוארד (נשיא גאנה בין 1970-1972), דודו ויליאם אופורי-אטה (Ofori-Atta), דודו מדרגה שנייה ג'יי.בי דנקוה (J. B. Danquah), על שמו קרויה הכיכר המרכזית באקרה המובילה לרחוב אוקספורד

¹"Nana Akufo-Addo", *Wikipedia – the Free Encyclopedia*. Accessed December 11, 2016. https://en.wikipedia.org/wiki/Nana_Akufo-Addo

הסואן), ואישים בולטים נוספים, ביניהם קוומה נקרומה (Kwame Nkrumah), נשיאה הראשון של גאנה.

לימודי הכלכלה והמשפטים אותם השלים בגאנה ובבריטניה סייעו לקדם את עיסוקיו הפרטיים והציבוריים. בשנות השבעים הוא עבר לצרפת, שם עבד כעורך דין במשך חמש שנים. לאחר מכן שב אקופו-אדו לגאנה והקים משרד עורכי דין. מבחינת פועלו המשפטי, אתרו האישי מתאר אותו כמי שהגן על "זכויות אדם, שלטון החוק, צדק, חירות ודמוקרטיה", בין היתר על ידי הענקת סיוע משפטי ללא תמורה עבור אוכלוסיות מעוטות אמצעים.² אקופו-אדו מתואר כמי שהגן על הריבונות של הרשות השופטת, על זכות האזרחים להפגין ללא רישיון משטרת, ועל זכויות אזרחיות נוספות. לנוכח עיסוקיו המשפטיים הוא מונה כנשיא הראשון של הועדה לזכויות האדם והאזרח הגנאית, וכן עמד בראש ארגונים כלכליים, מסחריים, פוליטיים וחברתיים נוספים.

פעילותו הפוליטית החלה בשנות השלושים לחייו, עת שימש כמזכיר הכללי של ה-PMFJ (תנועת האנשים לחירות וצדק). יחד עם פוליטיקאים נוספים, אקופו-אדו התנגד לשלטון המפלגה האחת בגאנה בסוף שנות השבעים ופעל לקידום תהליכי דמוקרטיזציה במדינה. בראשית שנות התשעים, עת המערכת הפוליטית נפתחה כחלק מכינונה של הרפובליקה הרביעית בגאנה, הוא החל לפעול להקמת ארגונים מקומיים ברחבי המדינה מטעם ה-NPP. ב-1995 הנהיג הפגנות נרחבות ברחבי המדינה שהוציאו עשרות אלפים לרחובות במחאה על יוקר המחייה במדינה, ואלו תרמו רבות לפופולאריות שלו ושל מפלגתו.

נישא על גלי האהדה, התחרה אקופו-אדו ב-1998 מול ג'ון קופור (John Kufuor) על ראשות המפלגה לקראת הבחירות ב-2000. עם זאת, קופור ניצח, ובהמשך זכה בבחירות הכלליות וכן באלו של 2004. בשנות כהונתו של קופור, בעשור הראשון של שנות האלפיים, כיהן אקופו-אדו במספר תפקידים בכירים, לרבות כפרקליט המדינה וכשר המשפטים. התיאורים באתרו האישי מדגישים כי פועלו בתקופה זו קידם את חופש הביטוי במדינה, ובפרט את חופש התקשורת, "אשר הפכה לנמרצת ולפתוחה ביותר באפריקה".³ תפקיד נוסף שמילא היה שר החוץ, במסגרתו כיהן כיושב הראש של מועצת הגישור והביטחון של גוש מדינות ECOWAS (הקהילה הכלכלית של מדינות מערב אפריקה) ובתפקידים משפיעים באיחוד האפריקני.

לקראת בחירות 2008 התפטר אקופו-אדו מתפקידו בממשלת קופור, כדי לקדם את סיכוייו להיבחר לראשות ה-NPP. ואמנם, הוא נבחר ברוב קולות כמנהיג המפלגה והתמודד בבחירות הכלליות מול ג'ון אטה מילס (John Atta Mills), נציג מפלגת ה-NDC (הקונגרס הלאומי-דמוקרטי). בסיבוב הראשון קיבל אקופו-אדו 49.13 אחוזים מכלל ההצבעות, יותר מיריבו מילס, אך לא מספיק כדי להגיע לרוב הנדרש כדי לנצח בבחירות במדינה. בסיבוב השני ידו של מילס הייתה על העליונה עת קיבל 50.23 אחוזים מכלל ההצבעות, ואקופו-אדו רשם הפסד דחוק נוסף. בבחירות 2012 הוא רץ שוב כמועמד ה-

² "About Nana: Legal and Business Career", *The Official Website of Nana Akufo-Addo*. Accessed December 20, 2016. <http://nanaakufuoado.org/index.php/about-nana?showall=&start=1>

³ "About Nana: Political Career", *The Official Website of Nana Akufo-Addo*. Accessed December 20, 2016. <http://nanaakufuoado.org/index.php/about-nana?showall=&start=2>

NPP, הפעם מול מהאמה, סגנו של מילס שעלה לנשיאות עקב מותו הפתאומי של הנשיא. הבחירות שוב היו צמודות, אך בסופן הפסיד אקופו-אדו בפער של כ-300,000 קולות. האשמות מצד ה-NPP לאי-סדרים הובילו לעתירה לבית המשפט העליון במדינה. לאחר כשנה של חקירה, נקבע נצחונן של מהאמה ברוב דחוק של חמישה לעומת ארבעה שופטים. עשרות אלפי שוטרים נפרסו ברחבי המדינה ביום שניתן גזר הדין מחשש למהומות, אך על אף האכזבה מצד מצביעי ה-NPP, לא נרשמו הפרות סדר. אקופו-אדו סייע לפיוס האווירה בקוראו "לקבל בשלום את תוצאות גזר הדין".⁴

ההבטחה להתמודד עם כישלונות הנשיא מהאמה

למן ראשית כהונת מהאמה, היא התאפיינה בבעיות כלכליות ותשתיות. גילויי הנפט בחופי גאנה בשנת 2011 הביאו לזרם של השקעות זרות שהציבו את המדינה כאחת הכלכלות הצומחות המהירות בעולם, אולם כפי שתואר בעבר מעל בימה זו, בשנים האחרונות משבר אנרגיה פוקד את גאנה לנוכח ירידת מפלס המים בסכרים שאמורים להפיק חשמל.⁵ בני עסק ומשקי בית רבים נאלצים להתקיים ללא חשמל במרבית שעות היום או הלילה, או לחילופין הם נדרשים להוציא סכומי כסף גדולים על דלק עבור גנרטורים. מצב זה הביא לנסיקת מחירי החשמל, המים והדלק במדינה והגדיל את החוב הלאומי של המדינה עקב הלוואות שנלקחו מקרן המטבע העולמית. צניחת מחירים בענפי הייצוא העיקריים של גאנה - זהב, קקאו ושמן, כמו גם הירידה במחירי הנפט, תרמו גם הם רבות להאטה הכלכלית. תחת מהאמה, כלכלת גאנה רשמה את הצמיחה האיטית ביותר מזה שני עשורים. ב-2014 הסדי (cedi) הגנאי איבד 27 אחוזים מערכו וזכה בתואר המפוקפק "המטבע האפריקאי הגרוע של השנה".⁶ דוח הבנק העולמי הצביע כי 48 אחוזים מהצעירים בגאנה, בני 15-24, מובטלים.⁷ במקביל, פרשיות שחיתות בהיקפים של מיליוני דולרים, במגוון מגזרים, אפיינו את תקופת שלטונו של מהאמה. המפורסמת שבהם כללה עשרות שופטים בבתי המשפט בגאנה, כולל שבעה מתוך שנים עשר שופטי בית המשפט העליון.⁸

על רקע בעיות אלו, הכריז אקופו-אדו במהלך 2014 על התמודדותו העתידית בבחירות 2016. הוא זכה לתמיכה של 94 אחוז מכלל תומכי ה-NPP, שראו בו כמועמד המתאים להחליף את מהאמה. במצע הבחירות, הוא שם דגש על פיתוח התעשייה המקומית ועל צמצום אחוזי האבטלה. "אנחנו חייבים לייסד תוכניות שייצרו עבודות עבור הנוער כדי שהם יוכלו לעמוד על רגליהם, וכך להבטיח את

⁴ "Ghana Supreme Court Upholds John Mahama's Win", *BBC*, August 29, 2013. Accessed December 20, 2016. <http://www.bbc.com/news/world-africa-23878458>

⁵ איתמר דובינסקי, "דומסור: השלכות חברתיות ופוליטיות של משבר אספקת החשמל בגאנה", *אפריקה*, כר' 1, גל' 7, 21 לספטמבר 2015. נדלה 20 לדצמבר, 2016.

http://dayan.org/he/sites/default/files/ifriqiya_2015_september_heb.pdf

⁶ Chris Mfula, "Ghana's Cedi, Zambia's Kwacha Worst African Currencies in 2014", *Reuters*, December 31, 2014. Accessed December 20, 2016.

<http://af.reuters.com/article/investingNews/idAFKBN0K90MS20141231?pageNumber=2&virtualBrandChannel=0&sp=true>

⁷ Sarah Brierley and George Ofosu, "9 Things You Should Know about Ghana's Election", *Washington Post*, December 7, 2016. Accessed December 20, 2016. https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2016/12/07/nine-things-you-should-know-about-ghanas-election/?utm_term=.2ade1255f9b8

⁸ "Ghana Suspends High Court Judges after Anas Aremeyaw Anas' Film", *BBC*, October 6, 2015. Accessed December 20, 2016. <http://www.bbc.com/news/world-africa-34452768>

הביטחון, השלום והיציבות במדינה", הוא הצהיר.⁹ אקופו-אדו הציג את תוכנית "מחוז אחד, מפעל אחד", במסגרתה יוקם מפעל בכל אחד מ-216 מחוזות המדינה.¹⁰ המגזר הציבורי יזכה לתמריצים הודות לצמצום שיעורי מס לחברות וביטול מכסי יבוא על חומרי גלם וציוד תעשייתי. תוכנית "כפר אחד, סכר אחד" הוצגה גם היא, במסגרתה יוקמו סכרים בכפרים בצפון המדינה על מנת לקדם את החקלאות באזור שסובל ממחסור במים. מתוך 14 מיליון הקטרים של אדמה רק 30,000 נמצאים בשימוש כיום.¹¹ תוכנית זו, על פי אקופו-אדו, אמורה ליצור מקומות עבודה, לשפר את ביטחון המזון בגאנה ולשקם מפעלים מקומיים. כמו כן, הוצגה תוכנית להקמת תעשיית אלומיניום, אשר צפויה לספק אלפי מקומות עבודה. "אנו נשים סוף לתוכניות הפיתוח הממוקדות באקרה-קומאסי.¹² זה מסוכן לעתיד של מדינתנו. אנחנו נחיה את חייהם של המחוזות והאזורים, ונשים סוף להגירה הדרמטית של צעירים לעבר מרכזי הערים", הצהיר.¹³ הבטחה נוספת כללה חינוך על-יסודי חינם לכל הילדים, אשר יכלול תשלומי שכר לימוד, ספרי לימוד, גישה לספריות, למרכזים מדעיים, מחשבים, תשלומי בחינות, מגורים והזנה.

שלל ההבטחות זכו לתגובה קנטרנית מצד מהאמה במהלך מערכת הבחירות. הנשיא לשעבר דימה את אקופו-אדו לאוהד כדורגל אשר חושב שהוא יכול לתפקד טוב יותר מהשחקנים שעל כר הדשא, "אך כאשר הוא מקבל את ההזדמנות, אותו אדם לא יכול אפילו להניף את רגלו".¹⁴ בתגובה הצהיר אקופו-אדו כי הוא יקיים את הבטחותיו אם יבחר. "אלו לא גימיקים של בחירות. אלו לא הבטחות ריקות. אם לא הייתי יכול לבצע אותן, לא הייתי עומד היום מול אזרחי גאנה".¹⁵

⁹ "NPP to Establish an Integrated Aluminum Industry in Ghana" – Akufo-Addo", *The Official Website of Nana Akufo-Addo*, December 1, 2016. Accessed December 20, 2016. <http://nanaakufoaddo.org/index.php/629-npp-to-establish-an-integrated-aluminium-industry-in-ghana-akufo-addo>

¹⁰ "One District, One Factory Agenda Possible – Agyemang-Manu", *Citi FM Online*, July 24, 2016. Accessed December 20, 2016. <http://citifmonline.com/2016/07/24/one-district-one-factory-agenda-possible-agyemang-manu/>

¹¹ Frederick Awuni, "Nana Addo Pledges 1 Village, 1 Dam to Boost Agric", *Citi FM Online*, August 28, 2016. Accessed December 20, 2016. <http://citifmonline.com/2016/08/28/nana-addo-pledges-1-village-1-dam-to-boost-agric/>

¹² הערים הגדולות בגאנה.

¹³ "NPP to Establish an Integrated Aluminum Industry In Ghana" – Akufo-Addo", *The Official Website of Nana Akufo-Addo*, December 1, 2016. Accessed December 20, 2016. <http://nanaakufoaddo.org/index.php/629-npp-to-establish-an-integrated-aluminium-industry-in-ghana-akufo-addo>

¹⁴ "President Mahama Likens Nana Akuffo-Addo To A Football Fan Who Thinks They Can Perform Better Than The Actual Player On The Field", *Ghana Celebrities*, October 26, 2016. Accessed December 20, 2016. <http://www.ghanacelebrities.com/2016/10/26/president-mahama-likens-nana-akuffo-addo-football-fan-thinks-can-perform-better-actual-player-field/>

¹⁵ "My promises are not election gimmicks – Nana Addo", *Citi FM Online*, October 28, 2016. Accessed December 20, 2016. <http://citifmonline.com/2016/10/28/my-promises-are-not-election-gimmicks-nana-addo/>

הנשק המכריע: מיץ תפוזים

בנוסף לכישלונותיו של מהאמה ולהבטחותיו של אקופו-אדו, שסייעו להגדיל את התמיכה ב-NPP במהלך המרוץ לנשיאות, גם "אתגר הקליפו (Kalypso)" שיחק תפקיד במהפך שעתיד היה להתחולל. חודשיים לפני מועד הבחירות, צולם אקופו-אדו יושב ברכבו שותה קליפו, מיץ תפוזים באריזת קרטון, המיוצר על ידי חברה מקומית ונפוץ בעיקר בקרב ילדים. בתחילה, הצילום שותף ברשתות חברתיות על ידי פעילי מפלגת השלטון, ה-NDC, אשר שמו ללעג את המועמד בן ה-72, שהתנהגותו נתפסה כילדותית. עם זאת, התגובות לתמונה הובילו לאפקט בומרנג, וזיכו את אקופו-אדו באהדת קהלים רבים בציבור. מיד החל קמפיין שענה לשם #KalypsoChallenge, אשר קרא לתומכיו להצטלם יחד עם מיץ קליפו. תמונות של תומכים שותים, מתקלחים, מתדלקים, ואפילו מנסים להטעין את מכשיר הפלאפון שלהם באמצעות המשקה, נפוצו ברחבי הרשת. אישה אחת ששיתפה את תמונתה עם המשקה הסבירה את מעשיה: "מצאתי את זה מבדח והחלטתי להצטרף בשביל הכיף. מעל הכל, רציתי להראות את תמיכתי באקופו-אדו. מאוד אהבתי את הרעיון בהפיכת מה שבתחילה נתפס כחולשה - העובדה שהמועמד שותה משקה לילדים - ליתרון".¹⁶ גם הנשיא לשעבר, ג'ון קופור, יצא להגנתו עת שותה קליפו במהלך אירוע פומבי של המפלגה. בתגובה להשתלשלות האירועים, יצא ראש הסגל של ה-NDC במתקפה על קליפו, והזהיר מבוגרים מפני שתייה מוגזמת שלו בשל כמויות הסוכר הגבוהות המצויות בו.¹⁷ קשה לבחון לעומק את ההשפעה של "אתגר הקליפו" על דפוסי ההצבעה, אך אין ספק כי היא תרמה למיצוב דמותו של אקופו-אדו כמנהיג שאינו מורס מהעם ופונה לכל מגזרי החברה.

התהליכים שנסקרו במאמר זה סייעו לאקופו-אדו לנצח את בחירות 2016 בפער ניכר, ולראשונה מאז 2008, שלחו את ה-NDC לאופוזיציה. כעת, יהיה מעניין לעקוב אחר ההתפתחויות במדינה ולראות האם אכן שינוי מפלגת השלטון יפתור את משבר האנרגיה וההאטה הכלכלית בגאנה. אם יצליח הנשיא הנבחר לקדם ולו חלק מההבטחות שפיזר במהלך מסע הבחירות, הערכים שלו בוויקיפדיה לבטח יתמלאו.

איתמר דובינסקי הוא דוקטורנט במחלקה לפוליטיקה וממשל באוניברסיטת בן-גוריון. במחקרו הוא בוחן את פעילותן של אקדמיות לכדורגל בגאנה.

¹⁶ "Ghanaians Drink Orange Juice to Show Support for Opposition", *france24*, December 10, 2016. Accessed December 20, 2016. <http://observers.france24.com/en/20161012-ghana-orange-juice-opposition-akufo-addo>

¹⁷ "Stay Away from Sweet Drinks – Chief of Staff", *Joy Online*, October 19, 2016. Accessed December 20, 2016. <http://www.myjoyonline.com/politics/2016/october-19th/stay-away-from-kalypso-fruit-juice-chief-of-staff.php>